

ЕР ОСТИ БОЙЛИКЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ЮРИДИК ТАВСИФИ

Шавкатова Зарина Шобиддин қизи

Тошкент давлат юридик университети магистранти

shavkatovazarina89@gmail.com

Аннотация. Мақола Ўзбекистон Республикасида ер ости бойликларидан оқилана фойдаланишни тартибга солувчи қонун ҳужжатларини такомиллаштириш билан бирга ер ости бойликларидан фойдаланишни ҳимоя қилиш тартиб-тамоилларига бағишланган.

Аннотация. Статья посвящена принципам охраны недропользования наряду с совершенствованием нормативно-правовых документов, регламентирующих рациональное использование недр в Республике Узбекистан.

Калит сўзлар: ер қаъри, радиоактив хом-ашё, минерал ресурслар, тоғ-кон геологик ўрганиш, геологик кўрикхоналар.

Ўзбекистон Республикасида табиий ресурслардан тадбиркорлик мақсадларида фойдаланишнинг ҳуқуқий тартиби белгиланган бўлиб, мамлакатимиз экологик қонунчилиги тизимида ер ости бойликларидан экологик талабларга риоя қилган ҳолда фойдаланиш тартиби белгилаб берилган.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг 28.01.2022 йилдаги ПФ-60-сонли “2022 — 2026-йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегияси тўғрисида” ги Фармонининг 79-80-мақсадлари айнан Аҳоли саломатлиги ва генофондига зиён етказадиган мавжуд экологик муаммоларни бартараф этиш ҳамда Экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш, шаҳар ва туманларда экологик аҳволни яхшилаш, “Яшил макон” умуммиллий лойиҳасини амалга оширишга қаратилган лойиҳа ҳисобланади. Тараққиёт стратегиясининг мазкур мақсадлари асосан Республика бўйича 51 та ер усти табиий сув объектлари (дарёлар, кичик дарёлар ва табиий кўллар)нинг санитария-муҳофаза зоналари ва соҳил бўйи минтақаларини белгилаш ишларини яқунлаш ва “Яшил макон” умуммиллий лойиҳаси доирасида ҳар йил камида 200 миллион туп дарахт экиш. “Яшил макон” умуммиллий лойиҳаси ташаббусларига мос тарзда республиканинг 10 та ҳудудида аеробиологик мониторинг тизимини йўлга қўйишга қаратилгандир.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев томонидан ҳам атроф-табиий муҳит, аҳоли саломатлиги ва генофондига зиён етказадиган экологик муаммоларни олдини олиш масалаларига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Хусусан, ушбу масалалар “2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши

бўйича ҳаракатлар Стратегияси”нинг 5.1.-йўналишига киритилганлиги ҳам сўзимизни тасдиқлайди¹.

Ўзбекистон Республикаси атроф табиий муҳитининг ҳозирги аҳволи атроф табиий муҳитни муҳофаза қилиш ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланишга қаратилган илмий асосланган давлат сиёсатини олиб боришни талаб қилади. Айнан шу сабабли ҳам давлатимиз экологик сиёсатининг стратегик мақсади экологик тизимларни сақлаш, табиий ресурслар ҳолатини яхшилаш, уларнинг бир бутунлигини ва жамиятнинг барқарор ривожланиши учун ҳаётни таъминловчи функциясини қўллаб-қувватлаш, яшаш сифатини юксалтириш, фуқароларнинг қулай атроф табиий муҳитга бўлган ҳуқуқларини таъминлаш ҳисобланади. Бу мақсадларга эришиш учун ер остида жойлашган табиат объектларини сақлаш ва қайта тиклаш, улардан оқилона фойдаланишни таъминлашга қаратилган ташкилий-ҳуқуқий, сиёсий, ижтимоий-иқтисодий чора-тадбирларни амалга ошириш лозим.

Ер ости бойликларидан фойдаланишни ҳуқуқий тартибга солиш масалаларининг муҳимлиги Ўзбекистон Республикасида давлат экологик сиёсатини самарали амалга оширишда, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ва экологик хавфсизликни таъминлаш, аҳолининг қулай ва фаровон ҳаёт кечириши, иқтисодиётни барқарор суръатларда ривожлантиришни таъминлашга кўрсатадиган таъсири билан белгиланади.

Ер ости бойликларининг аҳамиятлилиги шундаки, у ўзида фойдали қазилмалар манбаларини акс эттиради, шунингдек, ер қаъри захираларини, минераллар, сув, чуқурлик ҳарорати, тарихий ва маданий обидаларни сақлаш, радиоактив моддалар ва саноат чиқиндиларини кўмиш, ҳамда турли хил қурилма ва объектларни жойлаштириш учун бўш майдонлар асоси сифатида намоён бўлади. Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги ушбу муносабатларни кўп қиррали эканлигини инобатга олиб, ер ости бойликлари давлат фондига ер қаърининг фойдаланилаётган ва фойдаланилмаётган участкалари, шунингдек техноген минерал ҳосилалари киришини белгилаб қўйди. “Ер ости бойликлари нисбий тушунча бўлиб, меъёрий ҳужжатларда у нафақат ер остидаги, балки ер устидаги минерал бойликларидан фойдаланиш ва муҳофаза қилишдаги муносабатларни ҳам инобатга олади”².

Ер ости бойликларидан фойдаланиш ҳуқуқи (объектив маънода) – ер ости бойликларига эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва уларни тасарруф қилиш билан юзага келадиган муносабатларни тартибга солувчи, шунингдек

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

² Кривцов А.И., Беневольский Б.И., Минаков В.М. и др. Термины и понятия отечественного недропользования (словарь-справочник) / Под ред. Б.А.Яцкевича. – М.: ЗАО «Геоинформмарк», 2000. – С.24, 113.

ер ости бойликларидан фойдаланувчиларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилаб берувчи ҳуқуқий нормалар тизимидан иборат³.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 55-моддасига кўра, ер, ер ости бойликлари, сув, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси ҳамда бошқа табиий захиралар умуммиллий бойликдир, улардан оқилона фойдаланиш зарур ва улар давлат муҳофазасидадир. Шу ўринда алоҳида таъкидлаш лозимки, юридик ва жисмоний шахсларнинг ер ости бойликларидан фойдаланиш ҳуқуқи ашёвий ҳуқуқ, яъни ўзганинг мулкига эгалик қилиш ҳуқуқи сифатида юзага келади⁴. Баъзи бир мамлакатларда (Буюк Британия, АҚШ, Франция, Германия, Канада) ер ости бойликларига хусусий мулк сифатида эгалик қилиш ҳуқуқи мавжуд. Бундай давлатларда ер ости бойликларидан фойдаланиш муносабатлари унга хусусий мулк сифатида эгалик қилиш асосида амалга оширилади. Ер ости бойликлари ва бошқа табиий объектларга нисбатан давлатнинг мулк сифатида эгалик қилиши, одатда, мазкур объектларнинг алоҳида хусусиятга эга эканлиги ва уларнинг давлат иқтисодининг ривожланишида эгаллаган ўрни билан асосланади⁵.

Ўз илмий ишида А.И.Цуранова ер қаъридан оқилона фойдаланишни ҳуқуқий таъминлаш тушунчасига ер қаърини ҳуқуқий муҳофаза қилиш йўналиши сифатида ёндашади. Бунинг боиси ер қаъридан оқилона фойдаланиш талабини белгилашдан мақсад ер қаърини хўжалик муомаласиги киритиш жараёнида ер қаърига ва атроф муҳитнинг бошқа элементларига зарарли таъсир кўрсатишни камайтиришдан иборатдир⁶. Таъкидлаш лозимки, бошқа мутахассислар ҳам ер қаъридан оқилона фойдаланиш ва уни муҳофаза қилишнинг ўзаро чамбарчас боғлиқлиги ҳақида қайд этиб ўтадилар⁷.

Р.Х.Муслимов ва Р.Н.Салиевалар ер қаъридан фойдаланишни ҳуқуқий тартибга солишнинг бир қатор ўзига хос жиҳатларини кўрсатиб ўтадилар. Улар сирасига хусусан, ушбу соҳадаги фаолиятнинг тадбиркорлик фаолияти билан узвий боғлиқлиги, ер қаърида мавжуд бўлган бойликлар билан чамбарчас алоқадорлиги, фойдаланиш ҳуқуқи давлат томонидан берилиши, мақсадли фойдаланиш тизими ва лицензиялаш тартибининг жорий этилиши, ер қаърини фойдаланиш учун бериш махсус қонунчилик билан тартибга солиниши, ер қаърини ажратишнинг алоҳида тартиби белгиланганлиги, ер

³ Файзиев Ш.Х. Теоретические проблемы правового обеспечения экологической политики Республики Ўзбекистон: Монография. – Тошкент, 2004. – Б. 180.

⁴ Ҳамроев С.С. Ер ости бойликларидан фойдаланиш ва муҳофаза қилишни ҳуқуқий тартибга солиш муаммолари. – Тошкент: ТДЮИ. 2003. – Б.21.

⁵ Ҳамраев С.С. Ўзбекистон Республикасининг қончилик ҳуқуқи. Дарслик. – Тошкент: ТДЮИ, 2007. – Б.149-150.

⁶ Цуранова А.И. Правовой механизм обеспечения рационального использования недр при геологическом изучении, разведке и добыче полезных ископаемых: Дисс. ... канд. юрид. наук. – М.: ИЗСП, 2014. – С.9.; Цуранова А.И. Рациональное использование недр: понятие и юридические критерии // Журнал российского права. – 2013. – №9. – С. 95-96.

⁷ Перчик А.И. Горное право: учеб. пособие. – М.: МАКС Пресс, 2008. – С. 302.; Комиссаренко В.С. Правовое регулирование охраны недр и окружающей среды при освоении месторождений нефти и газа: Дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 2004. – С. 38.

қаъридан фойдаланишда таваккалчилик даражаси юқорилиги қабилярни киритадилар⁸.

Айни дамда яна бир гуруҳ муаллифлар ер қаъридан фойдаланишда давлат табиий ресурсларнинг мулкдори сифатида улардан интенсив ва ҳаддан зиёд фойдаланишга йўл қўймаслиги лозим, деб ҳисоблайдилар⁹.

И.А.Дроздов ер қаърига оид қонунчилик ер қаъридан фойдаланиш турларини ер қаърини геологик ўрганиш, шунингдек, фойдали қазилмаларни ўзлаштириш ҳамда ер қаърининг бошқача фойдали хоссаларини ўзлаштиришни билан боғлиқ фаолият турларига боғлайди, деб ёзади. Муаллифнинг фикрича, қонунчилик “ер қаъридан фойдаланиш” тушунчасини фақатгина фойдали қазилмаларни қавлаб олиш билан чекламай, энг кенг маънода тушунади¹⁰.

С.А.Сосна эса, ер қаъридан фойдаланиш турларини фойдаланиш босқичлари билан боғлайди ҳамда турли ҳолатларга боғлиқ ҳолда ер қаъридан фойдаланишнинг алоҳида босқичларида ер қаърини дастлабки ўрганиш, қонларни бевосита эксплуатация қилиш қабиляр фарқланаши мумкин. Айни дамда ер қаъридан фойдаланишнинг аралаш турини ажратиб кўрсатади ва ушбу ҳолатда бир нечта фойдаланиш турлари биргаликда қўлланилади, деб ёзади¹¹.

Л.В.Каланда ҳам амалдаги қонун ҳужжатларида ер қаъридан фойдаланиш турлари унинг босқичларига ҳамда ер ости бойликларининг аниқ турига қараб белгиланади, деб ҳисоблайди. Тадқиқотчи мисол сифатида нефть соҳасидаги¹² И.И.Павлов ушбу масалани ўрганиш асосида ҳозирги вақтда ер қаъридан фойдаланишнинг алоҳида турлари илмий адабиётларда ва қонун ҳужжатларида етарли даражада ўрганилмаган ва тартибга солилмаган, деб қайд этиб ўтади. Унинг фикрича, ер қаъридан фойдаланиш турлари аниқ ва қатъий фарқланиши ва ҳар бир ер қаъридан фойдаланиш турига қараган ҳолда ер қаъридан фойдаланувчи ҳуқуқлари мазмунига аниқ талаблар белгилаш, фойдаланиш турига қараб, ер қаъридан фойдаланиш ҳуқуқини

⁸ Муслимов Р.Х., Салиева Р.Н. Правовое регулирование геологического изучения недр, поиска и разведки месторождений нефти и газа // Технологии нефти и газа: научно-технологический журнал. – 2011. – №4(75). – С.10-17.

⁹ Мухитдинов Н. Б. Избранные труды: в 9 т. Т.2: Основы горного права: некоторые важные положения теории и практики. 2-е изд., доп. – Алматы: Нурай Принт Сервис, 2010. – С. 88.; Храмова Д. Г. Право пользования недрами в Российской Федерации: Дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 2004. – С.33.

¹⁰ Дроздов И. А. О развитии правового регулирования недропользования // Вестник ВАС РФ. – 2007. – №8. – С.19.

¹¹ Сосна С.А. Право на исследования недр как разновидность прав недропользования (по зарубежному и российскому законодательству) // Государство и право. – 2000. – № 6. – С. 27.

¹² Каланда Л. В. Проблемы правового регулирования хозяйственной (предпринимательской) деятельности в нефтяной отрасли. – М.: Институт государства и права РАН, 2004. – С. 23-24.

бериш тартибини белгилаш лозим¹³. Ушбу масалада бошқа ҳуқуқшунос олимлар ҳам шу сингари фикр-мулоҳазалар билдириб ўтадилар¹⁴.

Ер қаъридан радиоактив хом-ашё қазиб олиш ва унга радиоактив чиқиндиларни кўмиш мумкин эмас, бундай ҳуқуқ фақат давлат муассасалари ва ташкилотларига берилади.

Ер ости бойликларидан фойдаланувчилар ер ости бойликларидан фойдаланиш учун махсус малака ва тажриба талаб қилинадиган давлат лицензиясини олишлари лозим. Шу билан бирга фойдали қазилмалар жойини аниқлаган, геологик ноёб топилмалар топган, илмий ва маданий қийматга эга бўлган минерал ва палеонтологик топилмаларни топган фуқаролар топилмаларни расмийлаштиришлари ва рағбатлантирувчи мукофатни олишлари мумкин.

Ер ости бойликларидан фойдаланиш ҳуқуқининг объекти сифатида қонуний тартибда белгиланган ва фойдаланишга топширилган махсус ер қаъри участкалари тушунилади. Улар тоғ-кон геологик ўрганиш учун ажратилган участкалар бўлиши мумкин. Тоғ-кон участкаларидан фойдаланиш ҳуқуқини субъект алоҳида ҳуқуқни қўлга киритади. Геологик участкаларда эса бир вақтда бир қанча субъектлар иш юритиши мумкин.

Ер ости бойликларидан фойдаланиш ҳуқуқи ўз-ўзидан ернинг ўзига эгаллик қилиш ҳуқуқини англамайди. Ер ости бойликларидан фойдаланувчи бир вақтнинг ўзида икки ҳуқуқ субъектига айланади – ер ости бойликларидан фойдаланиш ва ерга эгаллик қилиш ҳуқуқлари¹⁵.

Ер ости бойликларидан фойдаланиш ҳуқуқи лицензияга эга бўлмасдан туриб шартнома асосида ҳам вужудга келиши мумкин. Шартнома тузиш ҳуқуқи тегишли ваколат берган давлат ўрганлари ва лицензия эгаси тамонидан амалга оширилиши мумкин¹⁶. Улар 2001 йил 7 декабрда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси “Маҳсулотларни тақсимлаш тўғрисида”ги битим асосида шартномалар тузадилар. Ер қаъри участкалар, маҳсулотлар тақсимоти қонунчилиқда бўлиб кўрсатилган шартнома тузувчи томонлар: Ўзбекистон Республикаси – унинг номидан Ўзбекистон Республикаси Ҳуқумати ёки ваколатли органи ва инвесторлар, республика фуқаролари, юридик шахслар ва юридик шахс уюшмаси бўлиши мумкин. Улар қонунчилиқ асосида фойдали қазилмаларни излаш, қазиб олиш ва тасарруф этишни молиялаштиришда иштирок этишади. Давлат танлов ва аукционларда ғолиб чиққанлар билан шартнома тузади.

Шартнома давлат ва инвестор ўртасида маҳсулот тақсимоти, ташиш, сақлаш, қайта ишлаш ва фойдаланиш муносабатларини ҳуқуқий жиҳатдан

¹³ Павлов И. И. Геологическое изучение недр на нефть и газ в системе видов пользования недрами: проблемы правового регулирования // Экологическое право. – 2007. – №4. – С.31.

¹⁴ Мухитдинов Н.Б. Мороз С.П. Горное право. – Алматы, 2004.; Певзнер М.Е. Горное право. – М.: МГГУ, 2006. – С. 8.

¹⁵ Гусев Р.К. Экологическое право. Учебное пособие. – М., 2001.

¹⁶ Налетов К. И. Юридическая взаимосвязь лицензий и разрешений на пользование недрами // Российская юстиция. – 2008. – № 2. – С. 42.

тартибга солади. Кенг тарқалмаган ер ости бойликлари борасида қонунчиликда алоҳида муносабатлар билдирилган, жумладан, давлат радиоактив қазилмаларни қазиб олиши, радиоактив чиқиндиларни кўмиш борасида ўз монополиясини ўрнатади¹⁷.

Ер ости бойликларидан фойдаланиш пулликдир, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно. Ер қаърини геологик ўрганиш билан шуғилланаётганда, геологик, минералогик ва бошқа муҳофаза этиладиган табиий ҳудудларда иш олиб борилаётганда ўзларига ажратилиб берилган ер участкалари доирасида белгиланган тартибда ўз хўжалик ва рўзғор эҳтиёжлари учун кенг тарқалган фойдали қазилмаларни қазиб олиш, ер ости сувларини чиқариб олиш ва ер ости иншоотларини қуриш ишларини амалга ошираётган ер эгалари ва ердан фойдаланувчилар ҳақ тўлашдан озод қилинадилар.

Қонун ҳужжатлари таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, ҳақ тўлаш тизими танловда иштирок этиш ва лицензия олиш учун бадал йиғиш; ер ости бойликларидан фойдаланганлик учун тўлов; акцизлар ва бошқа солиқ тўловлар иборат.

Ер ости бойликларидан фойдаланиш ҳуқуқини мазмунини субъектларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари ташқил қилади. Субъектларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари ер ости бойликлари ва улардан фойдаланиш турига қараб аниқлаштириб борилади. Хусусан, “Ер ости бойликлари тўғрисида”ги Қонунда (Янги таҳрири)¹⁸ ер қаъридан фойдаланувчиларнинг 9 та ҳуқуқи ва 15 та мажбурияти белгилаб қўйилган. Шунингдек, “Маҳсулот тақсимотида оид битимлар тўғрисида”ги Қонуннинг бир нечта моддаларида ҳам тарафларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларига оид қоидалар белгилаб қўйилган.

Ер ости бойликларининг иқтисодий аҳамиятидан келиб чиққан ҳолда, қонун фойдали қазилмаларни муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланишнинг устуворлигини белгилайди. Фойдали қазилмалар жойлашган ер участкалари даставвал, уларни қайта ишлашга берилади. Аҳоли пунктлари, ишлаб чиқариш мажмуалари ва бошқа хўжалик юрутувчи объектларни лойиҳалаш ва қуриш фақатгина ер ости бойликлари давлат фондиди бошқарувчи органлар томонидан қурилиш кўзланаётган участкада фойдали қазилмалар йўқлиги ҳақида берилган хулоса асосида амалга оширилиши мумкин.

Ер ости бойликларидан фойдаланиш учун берилган ер қаъри участкаларининг Ўзбекистон Республикаси Геология ва минерал ресурслар давлат қўмитаси томонидан давлат ҳисоби юритилиши ҳамда ер қаъри участкаларидан фойдаланиш ҳуқуқлари давлат рўйхатидан ўтказилиши лозим.

Шуни ҳам унутмаслик лозимки, агар аҳоли пунктлари, шаҳар атрофи минтақалари, саноат, транспорт ва алоқа объектлари ҳудудларида ер

¹⁷ Веденин Н.Н. Экологическое право. Вопросы и ответы. – М.: Новый Юрист, 1998. – С.165.

¹⁸ Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 13 декабрдаги “Ер ости бойликлари тўғрисида”ги Қонуни (Янги таҳрири) // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2003 йил, 1-сон, 5-модда.

қаъридан фойдаланиш аҳоли ҳаёти ва соғлиғига хавф туғдириш, атроф муҳитга зарар етказиши эҳтимоли бўлса, бундай фойдаланиш чекланиши мумкин (“Ер ости бойликлари тўғрисида”ги Қонуни (Янги таҳрири)¹⁹ 10-моддаси).

Айни дамда мамлакатимизда ер қаъридан оқилона фойдаланишни таъминлаш парламентнинг ҳам диққат-эътибори марказида бўлиб келмоқда. Масалан, 2010 йилда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш масалалари қўмитаси томонидан қўмитанинг амалий ҳаракат режасига асосан Навоий вилоятида Ўзбекистон Республикасининг “Ерости бойликлари тўғрисида”ги Қонунининг ижро этилиши назорат-таҳлил фаолияти тартибида ўрганилди. Мамлакатимиз ерости бойликларининг катта қисми Навоий вилояти ҳудудида жойлашган. Бугунги кунда вилоят ҳудудида 91 та фойдали қазилма конлари мавжуд бўлиб, шундан 73 тасида қазилма ишлари олиб борилмоқда. Конлар учун ажратилган умумий ер майдони 31 минг 379 гектарни ташкил этади. Фойдали қазилмаларни қазиб олиш ва уларни қайта ишлаш билан вилоят ҳудудида жойлашган 104 та корхона, ташкилот ва хусусий фирмалар ҳамда 3 та қўшма корхона шуғулланади. Навоий тоғ-металлургия комбинати, “Қизилкумцемент”, “Ғазфонмармар” ҳиссадорлик жамияти, Саноат корхоналари бошқармаси, “Нуротамармар” хусусий корхонаси ҳамда “Бентонит” масъуяти чекланган жамияти шулар жумласидандир.

Депутатлар томонидан Қонуннинг Навоий вилоятида ижро этилиш ҳолати таҳлил қилиниб, қонунда кўзда тутилган ерости бойликларидан фойдаланиш талабларига риоя қилиниши, улардан оқилона фойдаланиш ва муҳофаза қилиш борасида амалга оширилаётган ишлар атрофлича муҳокама этилиб, ерости бойликларига эгалик қилиш, улардан фойдаланиш ва тасарруф этишда юзага келадиган муносабатларни тартибга солиш бўйича қатор чора-тадбирлар ишлаб чиқилиб, амалга оширилгани ҳолда ўрнатилган тартиб ва қоидаларнинг бузилиш ҳолатлари ҳам мавжудлиги айтиб ўтилди. Жумладан, мавжуд қонунчилик талаблари асосида атроф-муҳитни муҳофаза қилишга, шунингдек, ер қаъридан фойдаланишда ишдан чиққан ер участкаларини ва бошқа табиий объектларни кейинчалик фойдаланиш учун яроқли ҳолатга келтиришга қаратилган тадбирларни амалга ошириш борасидаги ишларни янада такомиллаштириш мақсадида бир қатор таклифлар ва мулоҳазалар билдирилди²⁰. Ушбу ҳолат ҳам мамлакатимизда ер қаъридан оқилона фойдаланишни таъминлаш масаласи муҳим аҳамият касб этаётганлигидан далолат беради.

¹⁹ Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 13 декабрдаги “Ер ости бойликлари тўғрисида”ги Қонуни (Янги таҳрири) // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2003 йил, 1-сон, 5-модда.

²⁰ Асанов Э. Ерости бойликлари фақат иқтисодий масала эмас... // www.eco.uz (14.12.2010 й.)

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 13 декабрдаги “Ер ости бойликлари тўғрисида”ги Қонуни (Янги таҳрири) // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2003 йил, 1-сон.
2. Гусев Р.К. Экологическое право. Учебное пособие. – М., 2001.
3. Налетов К. И. Юридическая взаимосвязь лицензий и разрешений на пользование недрами //Российская юстиция. – 2008. – № 2. – С. 42.
4. Веденин Н.Н. Экологическое право. Вопросы и ответы. – М.: Новый Юрист, 1998. – С.165.
5. Каланда Л. В. Проблемы правового регулирования хозяйственной (предпринимательской) деятельности в нефтяной отрасли. – М.: Институт государства и права РАН, 2004. – С. 23-24.
6. Павлов И. И. Геологическое изучение недр на нефть и газ в системе видов пользования недрами: проблемы правового регулирования // Экологическое право. – 2007. – №4. – С.31.
7. Мухитдинов Н.Б. Мороз С.П. Горное право. – Алматы, 2004.; Певзнер М.Е. Горное право. – М.: МГГУ, 2006. – С. 8.